

Når udviklingshæmmede danser

af
JULIE JOHANNE KIRKEGAARD
(dramatiker, pædagogisk filosof, pædagogisk
konsulent)

Pædagogisk konsulent Julie Johanne Kirkegaard rapporterer fra Bocenter for Unge og Voksne med særlige behov på jagt efter dét sted på Bocentret, hvor de ukoreograferede dansebevægelser får lov at udfolde sig. Lige dér, hvor der ikke kun er fokus på kroppens funktionalitet og de selvstændiggørende færdigheder, men hvor udtrykket og spontaniteten er i fokus.

Ligger der ikke i dette bevægelses-
mønster – og i forestillingen om,
hvordan det sanses indefra – kimen
til noget nyt og anderledes?

*Mads
foto: Julie Johanne Kirkegaard*

Mads
foto: Julie Johanne Kirkegaard

Bocenter for Unge og voksne med særlige behov er den samlede betegnelse for tre forskellige botilbud og et beskæftigelsestilbud for unge og voksne med udviklingshæmning. I gamle dage kendte vi dem som 'landsbytosserne', 'sinkerne' og 'de retarderede'. I dag er det diagnoserne, der fylder i de dokumenter, som følger med en indskrivning: Downs syndrom, dyskinetisk cerebral parese, fejlkodning af gen 14, spastisk pletrategi, dandy-walker syndrom – eller slet og ret: Hjerneskadet.

Fælles er, at menneskene, der bor her, er omgivet af pædagoger, ergoterapeuter, pædagogiske assistenter, nattevagter, social- og sundhedshjælpere og omsorgsmedhjælpere, fordi de har brug for støtte, hjælp og guidning i varierende grad henover døgnet 24 timer. Der er masser af pædagogiske intentioner om at udvikle og vedligeholde helt almindelige daglige færdigheder som for eksempel selv at kunne tage tøj på eller sætte sit glas i opvaske-maskinen, men der er faktisk også mulighed for at danse.

Beskæftigelsestilbuddet Regnbuen har folkedans på programmet en gang om ugen. Her sidder deltagerne i en halvcirkel og bliver guidet igennem en række helt almindelige bevægelser, som fx at trække, at skubbe, at strække,

at nikke. Alle gør det på hver deres måde, og nogen gør det slet ikke, men stemningen er god. Selv om der bliver grint, smilet og klappet i hænder, på kørestole, i gulv og på borde, og det er tydeligt at mærke, at alle får noget ud af at være en del af fællesskabet, er jeg alligevel på jagt efter dét sted på Bocentret, hvor de ukoreograferede dansebevægelser får lov at udfolde sig. Lige dér, hvor der ikke kun er fokus på kroppens funktionalitet og de selvstændiggørende færdigheder, men hvor udtrykket og spontaniteten er i fokus. Heldigvis er der en afdelingsleder, der kan fortælle mig, at i én af husene er der en socialpædagog, der hver onsdag faciliterer en lille danseseance efter aftensmaden, og udstyret med notesblok og pen beslutter jeg mig for at deltage.

Jeg ankommer lidt over 18 i fællesrummet, aftensmaden er ved at være forbi, og jeg lægger straks mærke til Mads, en 29-årig fyr. Jeg har set ham før på Bocentret, han udmærker sig ved sit insisterende blik, et kropsligt tilstedevær og en nysgerrig lidt genert attitude. Dertil kommer, at Mads kun har et meget begrænset verbalt sprog, og det kræver kendskab til Mads og tålmodighed, når man skal kommunikere med ham. Det er dog tydeligt, at han har taget dansen til sig, at hans krop ønsker at bevæge sig

sammen med musik, at det på en eller anden måde må give ham noget særligt.

Da tallerknerne er båret ud, tager han hænderne op, ryster dem og går forventningsfuldt rundt. Det er tydeligt, at han ved, at nu skal der til at ske noget, noget som er rart, måske ligefrem frydefuldt, noget som er ventet. Socialpædagog Yuhua Tian Vienberg fortæller mig, at de har arbejdet med dans i fællesrummet et par måneder, egentlig fordi en beboer skulle være mere fysisk aktiv, men nu er det blevet til en fælles aktivitet, hvor flere af beboerne deltager. Jeg sætter mig så ubemærket, jeg kan på en stol og tuner ind på atmosfærens og beboernes.

Mød Mads

Mads' gang er lidt stiv. Yuhua spørger med tegn-til-tale, om Mads er klar. Mads gør ryk med kroppen, stift, uharmonisk – det er tydeligvis hans måde at vise, at han er helt klar. En medbeboer sidder i sofaen og er optaget af noget dér, og et par andre er i kørestole. Mads går lidt rundt, og han virker lidt rastløs, som om han venter på, at det hele skal starte. Yuhua sætter musik på. Det er Kim Larsen, der bliver spillet i dag. En ældre dame krydser gulvet med rollator. Inden hun hjælpes ned på en stol, bevæger hendes hofier sig ganske svagt til musikken. Bevægelsen er minimal,

hun er formentlig hæmmet af alderdom og gangbesvær, men i ånden ser jeg hende for mig for 50 år siden – mon hun engang har danset rundt til Beatles?

Sammen med de andre, der også er siddende, tilbydes hun en flaske med sten i, som fungerer som en form for rasleæg. Mads står fortsat midt på gulvet, som den eneste beboer, og hans krop giver ryk til musikken, men ikke i takt, det er mere som om, at der er en lang latenstid, som om det tager tid for Mads at høre musikken og reagere på den. Der er store smil, og han klapper i hænderne, ude af takt, ude af rytme. Måske på grund af latenstiden, måske fordi han ikke lægger mærke til, at der er en rytme, måske fordi hele situationen giver ham lyst til at klappe, og derfor gør han det. Mads rykker med kroppen, det hele er fortsat lidt stift og staccato-agtigt.

Så bliver musikken vild, og Mads reagerer prompte: Hans ene arm kommer op over hovedet (den anden hænger stift ned med en flaske med sten i hånden), hans højre ben bevæger sig, det venstre står fortsat stift og stille placeret på gulvet. Mads krop rykker, han bliver stående det samme sted, men armen svinger rundt. Mads lægger flasken i skødet på en mand i kørestol, og nu kommer begge arme op over hovedet. Yuhua og Mads griber hinan-

dens hænder og indgår i en form for improviseret spejling af hinanden. En gang imellem stopper Mads helt op, står helt stille, ubevægelig og uden noget særligt udtryk, som om han bare 'er' i rummet. Indtil bevægelserne igen griber ham. Og indimellem kommer Mads med lyde, lyde man ville kunne høre i et hus for kampsport: Kraftige, dybe og korte lyde: 'Ha', 'ho', 'wow'.

Beboeren, der sidder i sofaen, hjælpes op, og Mads lægger sin hånd på hendes skulder, måske en invitation til at danse med, måske en anerkendelse af hendes tilstedeværelse. Beboeren tøffer gennem stuen, tilsyneladende upåvirket af både musik, dans og Mads' berøring. Hun og en ældre mand i kørestol er tilsyneladende de eneste, der er upåvirkede af rummets forvandling fra 'spisestue' til 'dancesal'. Mads klapper, og på Mads' initiativ udveksles der kram mellem Mads og Yuhua, som om dansen frisætter en kropslig spontanitet i Mads, der søger andre kroppe at være tæt med.

Bag mig hører jeg pludselig kraftfulde galopperende skridt, og en anden beboer, som endnu ikke har været en del af dansen, kommer farende ind i stuen i boksershorts og en t-shirt med en kæmpe stor bamse i favnen, det er en ræv, som han holder tæt ind til kroppen med begge arme. Han laver, hvad jeg bedst kan beskrive som 'dancespjæt' – vilde bevægelser med benene. Det er som en lille tornado, der blæser ind i fællesrummet, og Yuhua siger: "Det var godt, du nåede det".

Herefter er musikken forbi, det blev til tre numre med Kim Larsen. Beboeren med bamsen er væk igen. Yuhua siger: "Tak for dansen" og giver hånd til beboerne, en rituel markering af, at nu er det slut. Roen sænker sig. Mads klapper i hænderne og sætter sig ved et bord. Her sidder han stille og synes bare at være.

Onsdags dansefællesskab

Det er gribende at være vidne til et lille dansefællesskab en onsdag aften på et botilbud for udviklingshæmmede. Det er mennesker, som vi ikke ofte støder på i vores dagligdag, medmindre vi har udviklingshæmmede i vores familie, i vores nærområde eller arbejder professionelt eller frivilligt med gruppen. Det er det upolerede, det ukultiverede, det ukontrollerede, der viser sig, mennesker, der falder udenfor normer og normalitet, mennesker som ikke forsøger at danse noget bestemt, og som formentlig ikke har nogen særlige ideer om, hvordan de tager sig ud.

Vi kan sige meget med diagnoser og kategorien "udviklingshæmmet" eller "nedsat fysisk og psykisk funktionsevne", langt sværere er det

Mads
foto: Julie Johanne Kirkegaard

at leve sig ind i, hvordan det opleves at være et menneske, som, må vi formode, sanser verden markant anderledes end mennesker uden hjerne-skader eller ikke-ønskværdige variationer i gen eller kromosomer.

Hoved & krop

Aleksáandr R. Luria, en russisk psykolog, læge og neuropsykologiens grundlægger, udgav i 1972 den lille bog *En splintret verden* – en hjerneskade og dens følger. Heri er der uddrag af en dagbog skrevet af en soldat, der i 2. verdenskrig bliver ramt af en granatsplint i hovedet og efterfølgende levede i et psykologisk kaos. På trods af blandt andet hukommelsesvanskeligheder og vanskeligheder ved at finde rundt, lykkedes det alligevel krigsveteranen i 25 år at få nedfældet på skrift, hvordan det oplevede at være ham. Det var en langsom og slidsom proces, som kun lykkedes, fordi han opdagede, at så længe han benyttede sig af automatskrift, det vil sige lod hænderne tage over i skrivningen, så kunne han på en eller anden måde få genetableret forbindelsen til ord og deres betydning. Når han forsøger at gengive sin oplevelse af kroppen så præcist som muligt, skriver han blandt andet:

”En gang imellem [...], føler jeg det pludselig som om mit

hoved var lige så stort som bordet – akkurat lige så stort – medens mine hænder, fødder og resten af kroppen bliver meget små. Når jeg erindrer mig dette, synes jeg selv det er meget komisk, men også meget spøgelsesagtigt. Det er sådan noget, jeg kalder ’kropslige besynderligheder’. Når jeg lukker øjnene er jeg ikke engang sikker på, hvor mit højre ben befinder sig; af en eller anden grund kunne jeg tænke mig det (ja, endog sansede det) et eller andet sted oven over skulderen, ja endog over hovedet [...] Der sker også noget andet generende (det er ikke noget stort problem og jeg har det nogenlunde under kontrol), og det er at jeg en gang imellem, når jeg sidder på en stol, pludselig bliver meget høj, medens resten af kroppen bliver frygtelig forkortet og mit hoved meget, meget lillebitte – ikke større end et kyllingehoved. De kan ikke forestille Dem, hvordan det virker, selv om De forsøgte – det er noget, der simpelthen ’sker.’”

På trods af undersøgelser og udredninger har det ikke været muligt at finde ud af, hvad der ligger til grund for Mads’ udviklingshæmning. Udover at Mads har et meget begrænset verbalt sprog, forstår han det meste af, hvad der bliver sagt til ham, så længe det er enkelt og konkret. Derudover ved man blandt andet, at han er

hypermobil, at han er lysfølsom, platfodet og går på knogleroden og at han har svært ved at holde opmærksomheden i længere tid på noget, medmindre det er noget, han selv har lyst til.

Selv om vi ikke ved, hvad der ligger til grund for Mads’ udviklingshæmning, så må vi ikke udelukke, at han ind imellem kan sanse sin krop mærkværdigt – eller endog spøgelsesagtigt. Og lige netop dette må have betydning for Mads’ måde at danse på. Måske dét er årsagen til det ene ben, der står stift plantet på gulvet (sanser han måske ikke, at det kan bevæge sig, føles det som en tynd pind, der kan være i fare for at knække?), eller når han står stille og ubevægelig og bare ’er’ (er hans evne til at sans sin krop måske netop i det øjeblik forsvundet?).

Hvordan Mads end sanser sig selv, så er der ingen tvivl om, at han får noget ud af at danse, på sin egen ukontrollerede og spontane måde, at der sker noget, når armene kommer op over hovedet, at øjeblikkene i dansen med Yuhua er meningsfulde. Dans er måske én af de bedste måder at stimulere muskel-led-sansen, som også er en kilde til netop at mærke sig selv, sin krop og afgrænsningen til omverdenen; den helt grundlæggende fornemmelse af, at man er et ’jeg’

Mads
foto: Julie Johanne Kirkegaard

adskilt fra andre, men den er også fællesskabende. Mads talte ikke med nogen under dansen. Yuhua sagde selv næsten heller ingenting. Musik og bevægelser flød sammen til én helhed. Og at den sidste beboer nåede med ind og fik danset med viser, at spontan dans sammen har en tiltrækkende kræft, der er livgivende på trods af diagnoser, kategorier og eventuelle særlige besynderligheder i kropsopfattelse.

Den professionelle scenekunst

Tilbage er kun at påpege en sidste pointe: Er der noget her, som den professionelle scenekunst kan lade sig inspirere af? I 2016, lavede Tora Balslev, Daily Fiction, det meget bevægende værk *Splastic* i samarbejde med Cath Borch Jensen, performer og spastiker, de dansede spastikerens dans. Forestillingens metodiske udgangspunkt var image work, som har sin oprindelse i butoh dans, en japansk kunstform der bryder med alt, hvad vi normalt forbinder med det skønne og harmoniske. Dette værk og dets tilblivelse var i mine tanker, da jeg forlod Hus B.

Bocentret rummer nemlig masser af mennesker, der netop bryder med vores forestilling om, hvordan man bevæger sig rigtigt eller danser æstetisk flot. Det er mennesker, der bevæger sig (til og uden musik) på måder, som netop kun deres krop kan – ikke altid fuldstændig uafhængigt af kultur og normer, men for nogen dog så meget, at man må spørge sig selv: Ligger der ikke i dette bevægelsesmønster – og i forestillingen om, hvordan det sanses indefra – kimen til noget nyt og anderledes?

Til videre læsning

En splintret verden – En hjerneskade og dens følger af Aleksandr R. Luria, 1976, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Splastic – refleksion over værk og proces, Daily Fiction, 2017